

**КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
Географічний факультет**

«УХВАЛЕНО»

Вченою радою географічного факультету
протокол № 9 від 25 лютого 2021 року

Голова вченої ради географічного факультету

_____ проф. Запотоцький С.П.

**ПРОГРАМА
ВСТУПНОГО ВИПРОБОВУВАННЯ
НА ЗДОБУТТЯ СТУПЕНЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ -
«МАГІСТР» (денна форма навчання)**

***ОСВІТНІЙ РІВЕНЬ - МАГІСТР
ГАЛУЗЬ ЗНАНЬ 01 «ОСВІТА»
СПЕЦІАЛЬНІСТЬ 014 «СЕРЕДНЯ ОСВІТА
(ЗА ПРЕДМЕТНИМИ
СПЕЦІАЛІЗАЦІЯМИ)»***

***ОСВІТНЬО-НАУКОВА ПРОГРАМА
«ГЕОГРАФІЯ»***

Київ – 2021

Передмова

Вступник до магістратури повинен знати:

- предмет методики навчання географії, провідних учених у галузі дидактики географії та основний їх внесок у розвиток цього наукового напрямку;

- місце і значення географії як шкільного предмета, особливості побудови шкільних курсів географії, шляхи реалізації міжпредметних зв'язків у навчанні географії;

- дидактичні, виховні і розвиваючі цілі шкільної географії; сучасні концепції географічної освіти та їх відображення у шкільних програмах і підручниках із географії;

- зміст і методику планування навчальної роботи з географії, зміст, роль і форми позакласної роботи з географії, особливості планування, організації і проведення занять у географічному гуртку, науковому товаристві учнів тощо;

- зміст, засоби і методи навчання географії у 5-10 класах, особливості діючої програми курсу «Географія» для 6-11 класів, вимоги до рівня навчальних досягнень учнів.

Вступник до магістратури має вміти:

- складати програму педагогічних спостережень на уроці географії у школі, організувати і проводити в школі педагогічний експеримент, обробляти матеріали й аналізувати результати власних педагогічних досліджень;

- визначати і формулювати основні дидактичні, виховні і розвиваючі цілі уроків географії у різних класах, аналізувати структуру системи географічних знань, умінь і навичок;

- обирати ефективні шляхи формування основних географічних понять і вмінь, реалізовувати краєзнавчий принцип навчання на уроках географії;

- використовувати інноваційні методи викладання географії, розробляти різноманітні за складністю перевірочні завдання з географії, планувати тематичний контроль з географії;

- визначати тип уроку географії залежно від його основної дидактичної мети, обґрунтовувати макро- і мікроструктуру уроків різного типу, детально розробляти план проведення уроків географії за будь-якою темою у 5-11 класах, проводити педагогічний аналіз уроку географії.

Вступники з географії за спеціальністю «Середня освіта (за предметними спеціалізаціями)» також мають володіти фундаментальними знаннями з природничої та суспільної географії, географії України, географії рекреації та туризму конструктивної географії, охорони природи і раціонального використання природних ресурсів.

Програма

Географія як наука і навчальний предмет. Місце курсу в системі підготовки вчителя географії. Зв'язок методики навчання з географічною наукою, дидактикою, психологією, логікою і шкільною практикою. Головні проблеми і методи наукових досліджень у галузі методики навчання географії. Центри науково-методичних досліджень: Інститут інноваційних технологій і

змісту освіти Міністерства освіти і науки України, Інститут педагогіки Академії педагогічних наук України, державні університети, педагогічні університети та інститути, заклади післядипломної освіти тощо. Особливості організації і роль науково-дослідницької роботи вчителя і вдосконалення своєї професійної майстерності. Завдання методики навчання географії в умовах розбудови національної освіти України.

Шкільна географія та методика її навчання у XVII-XIX ст. Демократичні методи навчання у роботах Я.А. Коменського, Ж.Ж. Руссо, К.Д. Ушинського, М.В. Гоголя. Перша методика навчання географії Д.Д. Семенова. Зміст шкільних підручників та його відображення в методиках навчання географії.

Шкільна географія та методика її навчання у XX ст. Внесок професора О.А. Івановського у розвиток методики навчання шкільної географії. Краєзнавчі програми в Україні 1920-х рр. та їх значення. Радянський період у розвитку шкільної географії та методики її навчання. Внесок М.М. Баранського у розвиток шкільної економічної географії та картографії. Догматизм системи освіти в СРСР, кризові явища в шкільній географії наприкінці 1980-х рр.

Спроби реформування системи радянської освіти.

Створення альтернативних програм і підручників географії. Інноваційні методи навчання географії в школах України та за її межами. Історія розвитку шкільної географії та методики її навчання; становлення національної системи освіти. Шкільна географія та методика її навчання в Україні. Нове покоління вітчизняних програм, підручників, атласів, стінних карт з географії. Основні тенденції розвитку сучасної методики навчання географії. Географія у системі безперервної освіти.

Географія як найважливіший елемент сучасної культури, її місце в системі шкільних дисциплін.

Мета навчання, її роль у визначенні змісту і побудови курсу шкільної географії. Освітні, виховні і розвиваючі цілі навчання шкільної географії. Внутрішньопредметні і міжпредметні зв'язки курсів шкільної географії, їх види і класифікація. Шляхи реалізації міжпредметних зв'язків у навчальному процесі.

Новітні наукові концепції шкільної географії. Реалізація гуманістичного, краєзнавчого, екологічного та економічного принципів навчання географії у сучасних програмах і підручниках. Навчальний план, лінійно-ступінчаста побудова програми та її переваги над концентричними програмами з географії. Варіативні програми і підручники. Роль географії у формуванні світогляду учнів, у вихованні громадянина і господаря своєї країни.

Підручник — основний носій змісту, джерело географічних знань та засіб навчання географії для учнів. Структура підручника. Загальні правила роботи з підручником. Формування системи вмінь і навичок роботи з підручником, з його різними компонентами. Прийоми роботи з підручником з урахуванням рівня підготовки і віку учнів. Критерії відбору підручників учителем для учнів.

Співвідношення між процесом навчання і процесом пізнання. Специфіка процесу навчання географії. Склад і структура системи географічних знань: уявлення, судження, поняття, уміння, навички. Класифікація системи понять курсу шкільної географії та шляхи їх формування. Особливості формування

провідних географічних умінь і навичок. Проблемний підхід, програмування та алгоритмізація, їх роль у навчальному процесі з географії. Краєзнавчий принцип організації навчання географії у школі.

Засоби навчання географії та їх класифікація. Технічні засоби навчання географії та шляхи їх використання у навчальному процесі. Карта як сучасний засіб навчання географії. ЛОС, СЛС, ОІС та інші графічні засоби навчання.

Методи навчання та їх місце в структурі навчального процесу з географії. Класифікація методів навчання географії. Система методів навчання за джерелами інформації : словесні, наочні, практичні. Порівняльно-географічний метод, пояснення, бесіда, робота з картою як методи формування географічних знань, умінь та навичок.

Система методів навчання за характером пізнавальної діяльності учнів: пояснювально-ілюстративний (інформаційно-рецептивний), репродуктивний, проблемний, частково-пошуковий та дослідницький методи. Географічні спостереження, експерименти та досліди на географічному майданчику, екологічний стежині, місцевості; практичні роботи у зошитах, з контурними картами і з географічними картами різних типів. Дидактична сутність кожного методу навчання і можливості використання його у навчальному процесі. Критерії вибору метода навчання.

Навчання географії як співробітництво вчителя і школярів. Педагогічні ідеї В.Ф. Шаталова, В.О. Сухомлинського та інших учителів-новаторів у навчальному процесі з географії.

Склад і зміст матеріальної бази навчання географії в школі, кабінет географії та географічний майданчик – єдиний шкільний навчально-методичний комплекс з географії. Шляхи, основні етапи обладнання кабінету географії та його головні дидактичні елементи. Географічний майданчик, його обладнання і значення у навчальному процесі. Типовий план розміщення приладів та обладнання на географічному майданчику; географічні роботи, досліди і спостереження учнів на ньому. Екологічна стежина та її дидактичне значення. Роль географічного гуртка в обладнанні і використанні навчально-методичного комплексу з географії.

Основні форми організації навчальної роботи з географії: урок, навчальна екскурсія, робота на географічному майданчику і в географічному гуртку, диспут і прес-конференція.

Урок, типи уроків залежно від змісту навчального матеріалу, мети і завдань навчального процесу. Дидактична класифікація уроків, їх макроструктура. Шляхи організації та педагогічного аналізу уроку. Нестандартні уроки вчителів-новаторів.

Особливості організації і змісту роботи на географічному майданчику і в географічному гуртку. Методика проведення географічного диспуту і прес-конференції. Значення, мета, види і зміст навчальних екскурсій з географії. Методика та етапи організації навчальної екскурсії з географії у школі.

Система підготовки вчителя географії до навчальної роботи. Методика і зміст календарно-тематичного планування з географії. Поурочні плани і плани-конспекти, їх структура, зміст і призначення. Зміст, шляхи і форми організації домашньої роботи учнів з географії.

Роль позакласної роботи з географії в освіті і вихованні учнів. Особливості організації процесу навчання географії у позаурочний час. Види, форми і методи організації позакласної роботи учнів з географії. Зміст планування позакласної роботи на базі географічного гуртка, наукового товариства або клубу. Створення шкільних краєзнавчих музеїв. Шляхи організації, зміст і методика проведення географічних вечорів, конкурсів, олімпіад, «тижнів географії» тощо. Науково-дослідницька робота учнів-членів Малої академії наук України у секціях географії, геології, етнографії, екології. Станції юних туристів як центри позашкільної роботи учнів. Туристсько-краєзнавча робота та її значення.

Повторення, перевірка і оцінювання знань-умінь як важливий елемент процесу навчання географії. Повторення та його види: поточне, узагальнююче, підсумкове. Дидактичні вимоги до відбору навчального матеріалу для повторення. Форми, методи і прийоми організації повторення.

Дидактичні цілі і завдання перевірки і оцінки знань з географії. Види, форми і методи перевірки знань. Програмований контроль знань і вмінь з географії.

Оцінка знань та її мотивування. Вимоги до рівня навчальних досягнень учнів з географії та критерії оцінок, що виставляються учневі. Нормативний, порівняльний, особистий критерії оцінювання знань-умінь. Визначення підсумкових оцінок учнів з географії за півріччя і за рік.

Зміст, методи і прийоми навчання курсів фізичної географії.

Пропедевтична підготовка учнів з географії у початковій школі. Зміст навчальних програм, підручників і методики навчання у початковій школі. Географія рідного краю – перший географічний курс за вибором у школах України, його мета і особливості. Програма і підручники з географії рідного краю, особливості формування краєзнавчих знань і вмінь.

Система понять, умінь і навичок у курсі загальної географії та шляхи їх формування. Побудова курсу, його логічна структура. Географічні спостереження і практичні роботи на місцевості. Формування умінь і навичок роботи з географічними картами і різними джерелами географічної інформації.

Основні, виховні і розвиваючі цілі та завдання курсу. Структура, зміст та провідні поняття курсу географії материків і океанів. Особливості процесу навчання, засобів і методів викладання курсу. Методика формування загальних понять і закономірностей планетарного та регіонального рівнів розвитку географічної оболонки. Шляхи реалізації в змісті курсу типових схем-планів характеристики географічних об'єктів і явищ.

Зміст, методи і прийоми навчання курсу географії України.

Освітні, виховні і розвиваючі цілі курсу географії своєї держави. Структура і зміст курсу географії України. Основні науково-методичні ідеї побудови, організації процесу навчання, засобів і методів викладання курсу географії України. Шляхи формування провідних фізико- та економіко-географічних понять, встановлення міжпредметних зв'язків курсу географії України з іншими шкільними дисциплінами. Рольові ігри, дискусії, прес-конференції на уроках географії України.

Краєзнавчий компонент курсу географії України. Методика вивчення тем

про природу, населення і господарство своєї області як частина України. Досвід навчання курсу географії України в школах.

Зміст, методи і прийоми навчання курсу економічної і соціальної географії світу.

Основні, виховні і розвиваючі цілі навчання курсу. Основні ідеї побудови курсу: типологічний і регіональний підходи. Структура і зміст курсу. Особливості організації процесу навчання, засобів і методів навчання курсу: лекції, диспути, прес-конференції, рольові ігри. Шляхи організації систематизуючого повторення курсу шкільної географії.

Специфічні риси організації процесу навчання в гімназіях, ліцеях, коледжах та інших закладах нового типу. Особливості методики викладання географії в умовах альтернативності здобуття середньої освіти. Програми з географії для шкіл (класів) з поглибленим вивченням предмета. Інтеграція вищих і середніх закладів освіти та її вплив на розвиток шкільної географії і методики її викладання. Методика організації і проведення лекцій, семінарів, практикумів, заліків, самостійної роботи учнів у закладах нового типу. Факультативи з географії та їх профорієнтаційні можливості. Досвід міських і сільських шкіл регіонів України з поглибленого вивчення географії.

Зміст, методи і прийоми навчання курсів з географії для профільної школи. Перспективи розвитку шкільної географії та методики її навчання.

Список рекомендованої літератури

Алексюк А.М. Загальні методи навчання в школі: 2-ге вид., переробл. і доп. - К.: Рад. шк., 1981.-206с.

Бабанский Ю.К. Оптимизация учебно-воспитательного процесса (Методические основы). - М.: Просвещение, 1982. - 192с.

Бабанський Ю.К. Методи обучения в современной общеобразовательной школе. - М.: Просвещение, 1985. - 208 с.

Байбара Т.М. Методика навчання природознавства в початкових класах. - К.: Веселка, 1998. - С.77 - 82.

Байкова Э.Г. Практикум по теории и методике обучения географии / Э.Г. Байкова Баранский Н.Н. Методика преподавания экономической географии. – М.: Просвещение, 1990. – 303 с.

Баринова И.И. и др. Внеурочная работа по географии. – М.: Просвещение, 1988. - 157 с.

Бенедюк В.В. Краєзнавчий принцип навчання: історичний аспект. -// Географія та основи економіки в школі.- 1998. - №1. - С. 30-32.

Буданов В.П. Карта в преподавании географии. – М.:Просвещение, 1938. - 76 с.

Бурлака О.М. Дидактичний матеріал з економічної та соціальної географії України //Географія та основи економіки в школі. - 2000. - №3. - С.16-18; №4.- С. 31

Бурлака О.М. Методика проведення практичних робіт у курсі — Економічна і соціальна географія світу // Географія та основи економіки в школі. - 1998. - №3. - С. 26-27.

Варакута О.М. Формування в учнів географічних понять // Географія та

основи економіки в школі. - 2002. - № 6.-С. 28-31.

Варакута О.М. Міжпредметні зв'язки у формуванні природничих понять // Мандрівець. - 1999. – №2. – С.66-69.

Варакута О.М. Шкільний курс географії та методика її викладання (лабораторні заняття): Посібник для студентів географічних спеціальностей. – Тернопіль : Тайп, 2007. – 72 с.

Вестицкий М.В. Технические средства в обучении географии. - М.: Просвещение, 1977.

Войлошнікова Н.О. Практичні роботи з географії. 9 клас. - К.: Рад. школа, 1979.

Географический комплекс средней школы: Пособие для учителей. - М.: Просвещение. 1978.-143 с.

Географія. Програма /рівень стандарту/ для учнів 6-11 класів середніх загальноосвітніх навчальних закладів. 2004р..

Герасимова Т.П. и др. Формирование мировоззрения учащихся средней школы в процессе обучения географии. - М.: Педагогика, 1982. - 94с.

Герасимчук В.М., Замковий В.П. Методика викладання географії Української РСР. – К.: Рад. школа, 1989. - 102 с.

Голов В.П. Средства обучения географии и условия их эффективного использования:

Душина И.В., Понурова Г.А. Методика преподавания географии: Пособие для учителей и студентов пединституты и университетов. – М.: Просвещение, 1996.-192с.

Кобернік С. Г. та ін. Методика викладання географії в школі. Навчально- методичний посібник. - К.: Стафед-2, 2000.- 320 с.

Методика навчання географії в загальноосвітніх навчальних закладах: Навчально-методичний посібник / Кобернік С.Г., Коваленко Р.Р., Скуратович О.Я.; За ред. С.Г. Копернік. – К.: Навчальна книга, 2005.- 319 с.

Методика обучения географии в средней школе: Пособие для учителей /

Под редакцией И.С. Матрусова – М.: Просвещение, 1985. - 256с.

Методика обучения географии в средней школе: Учебное пособие для студентов пед ин-тов по географической специальности. / Под ред. Л.М. Панчешниковой. - М.: Просвещение, 1983.- 320с.

Топузов О.М Загальна методика навчання географії / О.М. Топузов, В.М. Самойленко, Л.П. Вішнікіна. – К. : ДНВП «Картографія», 2012 . – 510с.

Учебное пособие для педагогических институтов. - М.: Просвещение, 1987. - 222с.

Учителю географии о методах обучения и воспитания школьников: Кн. для учителя / Сост. И.С. Матрусов, М.В. Рыжаков. - М.: Просвещение, 1985.- 126 с.

Федорак М.І. Міжпредметні зв'язки шкільної географії. – К.: Рад.

шк., 1972.

Фізична географія України. 8 клас. Посібник для вчителя / Г.Д. Довгань та ін. – Харків: — Ранок, 2002.-272с.

Функції і структура методів навчання. / За ред. В.О. Онищука.- К.: Рад. шк., 1979. – 159 с.

Чернихова Е.Я. Учебные экскурсии по географии. - М.: Просвещение, 1980.

- 112 с.

Чернов Б.О., Корнєєв В.П. Методи навчання географії в школі. - К.: Рад. школа, 1986.-173 с.

Шипович Є.Й. Методика викладання географії: Навчальний посібник для студ. географ. ф-тів. - К.: Вища школа, 1981. - 174с.

Шищенко П.: — Знання у школі мають бути сформовані таким чином, щоб залишитись у пам'яті на все життя. // Географія та основи економіки в школі. - 2000. - №2. - С.44-48.

Шкільний курс географії та методика її викладання (курс лекцій): Навчальний посібник. Переробл. і доп. / Варакута О.М. – Тернопіль: Тайп, 2007. – 177 с.

Укладачі програми:

**д. геогр. н., проф., член-кор. НАПН України
Шищенко П.Г.; к. пед. н., асистент Муніч Н.В**